

Проф. др Небојша Вучинић

ФЕДЕРАЛИЗАМ И КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ

Досадашња расправа не само да у потпуности оправдава одржавање овог скупа, већ и упућује на његов наставак. Нека суштинска питања из овог домена, тек су стидљиво поменута и покренута. Без њиховог продубљеног разматрања, није могуће заузети јасне, научно и методолошки утемељене ставове о основном питању које се овдје расправља. У круг тих питања која смо тек „загребли по површини“, без сумње спада питање појмовног и структурално-концептуалног одређења федерализма, као процеса и специфичног институционално-структуралног оквира подјеле и ограничења власти, питање односа федерализма и конституционализма, питање односа федерализма и демократије, федерализма и владавине права.

Досадашња расправа, али и „функционисање Устава СРЈ, такође недвосмислено показују да је за извођење закључака, који претендују на научну и методолошку утемељеност, неопходна много сериознија, мултидисциплинарна анализа овог проблема. Разлоге нефункционисања, односно оваквог „функционисања“ Устава, није могуће утврдити површинском, дескриптивно-нормативном анализом. Због тога је неопходна продубљена социолошко-политиколошка анализа ширег социо-политичког контекста у коме је Устав усвојен, у коме се примјењује или криши. Устав не функционише, односно „функционише“ како функционише, најмање због инвалидности његових одредби, иако и то питање захтијева детаљнију анализу.

Како проф. Слободан Јовановић истиче, карактер државе и њеног државноправног и политичког устројства зависи од карактера и циљева политичких снага и чинилаца који је стварају. Као што је познато, то су такозвани материјални извори права, мета-јуридичке, ван-правне чињенице, које у посљедњој инстанци опредјељују карактер и примјену уставноправног поретка.

У конкретном случају, примјена Устава СРЈ од 1992. је детерминисана интересима, циљевима и намјерам друштвених и политичких снага, које су учествовале у стварању СРЈ и Устава од 1992, и које су доминантни носиоци политичке власти и моћи у Србији и Црној Гори. Због тога је примјена социолошко-политиколошких и бихевиоралних метода у овом контексту претдуслов сваког научног разговора о овој теми.

Претходна и површна социолошко-политиколошка, али и нормативна анализа ових фактора упућује на хипотезу да у овом случају, материјални извори права нијесу у складу са формалним манифестацијама воље, израженим у одредбама Устава од 1992. Стварни циљеви и намјере носилаца политичке власти и моћи у Србији и Црној Гори, друштвених снага које су творци Устава из 1992, очигледно нијесу у складу са словом тог устава, или пак нијесу адекватно изражени у његовим одредбама. Због тога, уместо стварног устава у материјалном смислу, којим се успоставља, али исто тако и ограничава, „уставља“, „обуставља“ и контролише државна власт, имамо „уставну фасаду“ и „привидну, абнормалну федерацију“.

Централно питање у овом контексту је однос федерализма и конституционализма. Према проф. Карлу Јоакиму Фридриху, федерализам је један од најважнијих аспеката конституционализма, његов специфичан и врло чест вид испољавања и практичног остваривања. Федерализам се не своди само на однос федерације и федералних јединица, на питање „гдје је лоциран суверенитет“, на такозвану федералну структуру, већ се мора посматрати и као специфичан федерални процес и интеракција у односима „уже и шире“ заједнице у контексту територијалне подјеле политичке власти и моћи на основу федералног устава. Дакле, у питању је специфична територијална подјела политичке власти и моћи, која, уз уобичајену функционалну подјелу власти, представља додатни механизам ограничења и контроле власти, у специфичним историјским, политичким, националним, етничким и сличним „посебним“ околностима.

Принцип конституционализма је темељно конститутивно начело савремених, демократских државноправних система, заснованих на владавини права и људских права. Конституционализам значи постојање и стварну примјену низа правно-политичких институција и механизма, предвиђених уставом. У циљу контроле и ограничења државне власти, политичке моћи и воље доносилаца политичких и државних одлука. Легитимна је само она власт која је ограничена и контролисана. Концепт природних, неотуђивих права појединаца и систем подјеле државне власти, представљају најважније механизме за контролу и ограничење државне власти и политичке воље доносилаца одлука. Устав, односно право, појављује се као најважнији инструмент ограничења политике, односно политичке воље и самовоље вр-

шилаца власти. У том контексту се говори о концепту „владавине права и закона“.

Устав из 1992. год. није заснован на овом принципу, због чега он није устав у материјалном смислу, већ углавном уставна фасада. У постојећим политичким и друштвеним околностима тешко да се може и размишљати о прихватању овог принципа као темеља уставноправног и друштвено-политичког система. Ако је основни и главни, стварни политички циљ, иако јавно непризнат, постојеће државне заједнице Србије и Црне Горе подржавање самоопредјељења српског народа ван њихових граница, свим средствима и по сваку цијену, у постојећим међународним условима, онда је конституционализам не само *contradictio in adjecto*, већ и у потпуној супротности са тим циљем. Државна заједница чији легитимитет у великој мјери почива на ентитичком национализму, чак и национал-шовинизму, у потпуној је структуралној и функционалној супротности са концептом ограничене и контролисане власти, владавином права и посебно људских права.

Управо обрнуто, држави са таквим политичким циљевима је потребна неограничена, неконтролисана и неподијељена власт, негација владавине права и људских права, послушни поданици умјесто грађана, неограничена владавина вође, његове воље и самовоље, умјесто владавине институција и правног поретка. У таквим условима, државноправне и уставне институције логично функционишу онако како „функционишу“, односно у складу са својим материјалним изворима.

Поред постојећих политичких околности, прихватање концепта конституционализма у нашим условима, отежава шири дијапазон историјских, правно-политичких и културно-цивилизацијских фактора, чињеница и предрасуда. Наше правно-политичко и културно наслеђе недвосмислено упућује на закључак да концепт ограничене, контролисане и подијељене власти никада није искрено прихваћен од стране владајућих политичких структура у Србији и Црној Гори, ни у прошлости, ни у садашњости, а мало је вјероватно да би се могао прихватити и у догледној будућности. Разлози за ово су комплексни и свеобухватни, и нијесу предмет садашње расправе. Међу њима се свакако налазе и такве чињенице као што су политички интереси, циљеви и методи за њихово остваривање, владајућих структура у Србији и Црној Гори, који су очигледно у супротности са концептом ограничене, контролисане и подијељене власти.

Ни прва ни друга Југославија нијесу биле засноване на принципу конституционалне демократије. Обје државе су у одређеном смислу биле институционални оквири за инструментализацију доминације владајућих „елита“, у различитим историјским и политичким околностима. Оне никада нијесу постале државе свих, равноправних грађана, засноване на друштвеном уговору, уставу у материјалном смислу, чији је конститутивни

принцип конституционализам, концепт ограничене, контролисане и подијељене власти, владавине права и људских права. То је, поред осталог, био један од главних разлога њихове пропасти.

У постојећим политичким условима, не само да је тешко могућ прави и искрени федерализам и федерални конституционализам у заједничкој држави Србије и Црне Горе, већ се и та сама заједница, усљед поменутих разлога, доводи у питање. Због тога се практична примјена устава и свакодневно функционисање ове државне заједнице своди на особену и по много чему „оригиналну“ синтезу унитаризма, конфедерализма и потпуно самосталног дјеловања на унутрашњем и спољнополитичком плану.

На крају, у вези с концептом црногорске нације, без намјере да се иоле подробније разматра ово изузетно комплексно и надамце политички веома сензибилно питање, само неколико кратких напомена. Мора се примијетити да се ставови и мишљења која су нарочито актуелна у последње вријеме, а која негирају постојање црногорске нације, или је проглашавају вјештачком, коминтерновском творевином у циљу разбијања српства, свјесно или несвјесно, углавном заснивају на Кардељевој, стаљинистичко-комунистичкој дефиницији нације. У поменутој дефиницији садржаној у раду о словеначком националном питању, Кардељ указује на све елементе нације, осим оног најважнијег, који Словенци никада нијесу посједовали, односно националне државе. Нововјековно, европско, рационалистичко-хуманистичко и просветитељско схватање нације управо полази од државе као најважнијег и најбитнијег елемента нације. У том контексту нација и држава су скоро синоними. Стварањем националне државе завршава се процес политичког конституисања народа, и управо је држава најважнији политички чинилац који опредјељује нацију, који омогућава њено онтолошко егзистирање и разликовање од сличних или чак истих етничких, народних, крвних групација из којих се нација развила, кроз процес конституисања националне државе. Овакво схватање налази потврду у нововјековној пракси конституисања националних држава, посебно на европском и америчком континенту. Због тога сматрам да је негирање црногорске нације научно неодрживо, и да је то активност из домена идеологије и свакодневне политике, а не научно промишљене и методолошки фундиране, објективне научне анализе.

Nebojša Vučinić

FEDERALISM AND THE CONSTITUTIONALISM

— Summary —

The issue of federal state consisting of two federal units, requires not only normative, but also sociological, politicological and behavioural methods for analyses. According to prof. Slobodan Jovanović, the nature of particular state, its constitutional and political framework depend on political forces which create that state and its objectives. Such deeply rooted analyses of those political factors and its objectives, shows us that so called material sources of law, in this case Constitution of 1992, are not in accordance with their formal counterparts from the Constitution. Real political aims and purposes of the holder of political power and authority in the Serbia and Montenegro, obviously are not in accordance with the Constitution of 1992, or are not adequately expressed in its formal provisions. Therefore instead of real constitution in material sense, we only have formal constitutional facade.

The main failure of both, Constitution of 1992 and the federal state, has been the lack of the principle of the constitutionalism. In the existing political and social circumstances it is almost impossible to apply this principle. The reason is in the real political aim of the existing federal state to provide forceful self-determination of Serbs outside Serbia. Just because of such political objectives, the state needs unconstitutional, unlimited, and undivided power, instead of rule of law and human rights. In such circumstances not only proper federalism and federal constitutionalism seems to be possible in the common state of Serbia and Montenegro, but the very existence of the such state, is being jeopardized.

Few remarks concerning the opinions and attitudes denying Montenegrin nation, Kardelj's, stalinist-communist definition of nation, is a bases for those thinkings. This definition contains almost all elements of nation, except the most important one, i.e. national state. The process of creating the nation, is being accomplished by the forming national state, according contemporary European political philosophy. In that context, term of nation is almost synonym to notion of state. Therefore the process of denying of Montenegrin nation has not been scientifically rooted, but rather ideologically and politically.

